

Quina formació per a quines competències? Reflexions sobre la formació de les treballadores socials

What training is needed for which skills? Reflections on the training of social workers

Núria Fustier i Garcia¹

Resum

La formació de les professionals del treball social és un procés que ha de ser abordat de manera global, des de la perspectiva de tota la carrera professional: des de la formació bàsica fins als postgraus i la formació contínua.

En aquest escrit es reflexiona sobre la formació i el seu disseny partint de la definició del treball social i del seu objecte, proposant enfortir la formació en les aportacions teòriques pròpies del treball social: paradigmes, models, mètodes i tècniques. Situant les aportacions de la resta de les ciències socials com a instruments per al desenvolupament de la professió i la disciplina acadèmica.

Finalment, es defensa la necessitat d'articular la recerca com a part del procés formatiu i la participació en la recerca de tots els agents vinculats al treball social.

Paraules clau: Objecte dels serveis socials, treball social, formació, professionals, competències.

Per citar l'article: FUSTIER i GARCIA, Núria. Quina formació per a quines competències? Reflexions sobre la formació de les treballadores socials. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2018, n. 213, p. 11-24. ISSN 0212-7210.

¹ Professora associada. Departament de Treball Social i Serveis Socials. Facultat d'Educació. UB consultoria.social@nuriafustier.com

Abstract

The training of social work professionals is a process which should be addressed from a global standpoint taking into consideration the professional career as a whole: from basic training to postgraduate qualifications and continuing training.

This paper reflects on training and the design of it based on the definition of social work and its purpose, proposing to strengthen training in theoretical contributions specific to the field of social work: paradigms, models, methods and techniques. Contributions from the remaining social sciences are established as instruments in order to develop the profession and the academic discipline.

Lastly, the paper champions the need to tailor research as part of the training process and to ensure all stakeholders associated with social work become involved in research.

Key words: Purpose of social services, social work, training, professionals, skills.

La formació de les treballadores socials en el context del sistema de serveis socials requereix pensar el procés formatiu des d'una perspectiva global; això implica, entre altres elements, tenir en compte les diferents fases per les quals una treballadora social pot passar al llarg de la seva vida professional. La formació no s'acaba en el disseny dels estudis de grau, sinó que ha de tenir un marc global que inclogui la formació de postgrau i la formació contínua i, a més, ha d'incorporar la recerca com a font d'actualització dels coneixements teòrics i pràctics del treball social.

En aquest article pretenc fer una reflexió centrada en quatre eixos:

- La formació de les treballadores socials des de la perspectiva de la mateixa definició del treball social i del seu objecte.
- Els àmbits de treball: el sistema de serveis socials com a àmbit principal, però no exclusiu; incloent-hi també les altres polítiques socials sectorials (sanitat, educació, justícia, habitatge, ocupació...).
- Adequació de la formació a l'evolució de la carrera professional: les diferents necessitats formatives segons el moment de la pràctica, la vinculació de la pràctica amb la teoria.
- Innovació i renovació des d'una perspectiva teòrica i pràctica: la recerca i la implicació dels diferents agents.

La formació des del concepte i objecte del treball social

El punt de partida per a la formació de les treballadores socials és, des de la meua perspectiva, la definició del treball social i la del seu objecte. És fonamental, partint d'aquestes definicions, identificar quines són les bases comunes per al desenvolupament de l'activitat professional, transcendint un àmbit de treball concret perquè, tot i que diferents àmbits de treball tenen diferents contextos legals i tècnics, cada professió s'hi incorpora per aportar el seu valor afegit: els seus marcs teòrics i lògics i les seves estratègies, metodologies i tècniques.

La formació de les treballadores socials hauria de centrar-se en el desenvolupament d'aquests marcs teòrics i lògics, les metodologies i les tècniques que li són pròpies a partir de la definició del treball social i complementar-les amb les aportacions de les altres ciències socials i, a partir d'aquí, incorporar els àmbits de treball amb les seves especificitats.

Així doncs, em plantejo que pensar en la formació que haurien de tenir les treballadores socials ens duu directament a dues qüestions clau: com definim el treball social i quin és l'objecte del treball social.

Pot semblar senzill definir el treball social però la realitat és que, al llarg de la història, la definició ha anat variant, com molt bé recull Natividad de la Red (1993) a *Aproximaciones al Trabajo Social* en un repàs a les aportacions de diferents autors. En l'àmbit internacional la primera definició és la proposta de Bartlett de 1958 (BARTLETT, 1958, citada per RODE, 2017) per a la National Association of Social Workers (NASW) i que inclou els valors, el propòsit i el coneixement (mètode, tècniques i habilitats). Aquesta proposta va ser desenvolupada per la NASW en les dècades següents, ampliant-ne la visió. La International Federation of Social Workers (IFSW o FITS) fa la primera proposta de definició l'any 1982 (RODE, 2017: 66), que es va ampliant i modificant fins a arribar a la definició adoptada tant per la IFSW com per la International Association of Schools of Social Work (IASSW) l'any 2014:

El treball social és una professió basada en la pràctica i una disciplina acadèmica que promou el canvi i el desenvolupament social, la cohesió social i l'enfortiment i l'alliberament de les persones. Els principis de la justícia social, els drets humans, la responsabilitat col·lectiva i el respecte a la diversitat són fonamentals per al treball social. Amb el suport de les teories del treball social, les ciències socials, les humanitats i els coneixements indígenes, el treball social involucra les persones i les estructures per fer front als desafiaments de la vida i augmentar el benestar (FITS, 2014).

Però, la realitat ens mostra que no és tan fàcil quan la pròpia FITS afegeix, a continuació, que «aquesta definició pot ser ampliada a escala nacional o regional» (FITS, 2014).

Tot i així, aquesta definició ja ens dona una primera imatge perquè ens diu:

- Què és: «una *professió* basada en la pràctica i una *disciplina acadèmica*».
- Els seus *objectius*: «promou el canvi i el desenvolupament social, la cohesió social i l'enfortiment i l'alliberament de les persones».
- Els seus *principis*: «justícia social, els drets humans, la responsabilitat col·lectiva i el respecte a la diversitat».
- La seva *base conceptual o teòrica*: «teories del treball social, les ciències socials, les humanitats i els coneixements indígenes».
- I, finalment, *com es desenvolupa*: «involucra les persones i les estructures per fer front als desafiaments de la vida i augmentar el benestar».

Però aquesta definició, que pel fet de ser global necessàriament ha de ser àmplia, és poc operativa a l'hora de definir l'objecte del treball social tot i que aquesta és la clau que ens hauria de servir de guia a l'hora de la formació de les futures professionals.

Veient que la definició comuna a tot el treball social és tan àmplia podríem pensar que, als efectes de la concepció de la formació de les treballadores socials, possiblement és més interessant centrar-nos en l'**objecte** del treball social. L'objecte és, d'acord amb Iuarte Tellaeché (1990: 53) “aquello que constituye su materia de conocimiento y que requiere de un ejercicio sistematizado de las facultades mentales para alcanzar una finalidad determinada”,² i Zamanillo (1999) destaca que la definició de l'objecte, en el sentit dels fets o fenòmens que poden ser objecte d'investigació, és un dels requisits bàsics per a la investigació i no podem parlar de disciplina acadèmica si no podem desenvolupar una investigació que en permeti el desenvolupament; sense el coneixement científic i acadèmic el treball social quedaria reduït a una professió pràctica. Però, com assenyala la mateixa Teresa Zamanillo, la “cuestión del objeto del trabajo social es mucho más compleja de lo que a simple vista parece. Las elaboraciones sobre el mismo han sido confundidas con *aspectos prácticos y aparecían así*, las más de las veces, identificadas con los objetivos, con los sujetos de la intervención o con el campo profesional o el ámbito de estudio” (ZAMANILLO, 1999: 14).

El debat sobre l'objecte és complex i, d'alguna manera, la complexitat ha influït en el disseny i la implementació de la formació en la mesura que l'objecte defineix el nucli central del que ha de ser la formació de les treballadores socials. De nou,

² La cursiva és del text original.

igual que amb la definició del treball social, diferents èpoques han tingut diferents propostes per a la definició de l'objecte com assenyala la mateixa Teresa Zamanillo (1999) o, més recentment, María José Aguilar (2013), i tenir en compte el debat obert en aquest punt tan rellevant i bàsic per a la definició de la professió hauria de formar part de la formació més bàsica perquè reconèixer la diversitat d'enfocaments i paradigmes ens ha d'ajudar a fer créixer el treball social com a disciplina científica.

A continuació he seleccionat tres definicions de l'objecte com a mostra de la diversitat existent:

Red (1993: 166)	«Hombre determinado por una necesidad que emprende su búsqueda para satisfacerla, poniendo en juego su dinámica humana y su experiencia de movilización social.»
Zamanillo (1999)	«Todos los fenómenos relacionados con el malestar psicosocial de los individuos ordenados según su génesis socio-estructural y su vivencia personal.»
Aguilar (2013: 53)	«La interacción entre el sujeto en situación de necesidad y/o en situación-problema y su entorno social. Este sujeto (que puede ser individual o colectivo, y busca desarrollar su potencial humano y social) debe ser siempre estudiado, comprendido y tratado en su situación de necesidad y/o en su situación-problema o de cambio. Tanto el sujeto-en-su-situación, como el entorno han de ser entendidos como sistemas relacionales inter-retro-actantes que intentan dar respuesta a las necesidades y problemas.»

Observem que, tot i que hi ha elements comuns, hi ha diferències d'enfocaments que responen a diferents paradigmes i marc teòrics i tots ells han contribuït a desenvolupar el treball social al llarg de la història perquè, precisament, el coneixement es construeix a partir de l'anàlisi de les realitats i de les teories que l'expliquen per ampliar-les o rebatre-les. Per això penso que és del tot imprescindible reforçar el coneixement d'aquests marcs paradigmàtics i des d'aquests marcs, les diferents teories que s'han anat construint en el treball social al llarg de la història.

El recent estudi elaborat pel GRITS (FERNÁNDEZ et al., 2016) mostra un coneixement limitat sobre els models i teories del treball social i que el seguiment d'un o altre és el resultat de factors diversos (moment en què s'estudia la carrera, formació contínua...) més que no pas el fruit d'un estudi profund i reflexiu a partir de l'anàlisi de les diferents teories i dels paradig-

Alguns participants mostren desconeixement de l'existència de teories pròpies de treball social

mes que els emmarquen. És molt significatiu, i imagino que per això s'assenyala, l'aportació que es fa dels grups de discussió (FERNÁNDEZ et al., 2016: 99) on alguns participants mostren desconeixement de l'existència de teories pròpies de treball social i altres fan referència a la influència de teories d'altres disciplines i la barreja de models com una de les característiques pròpia del treball social.

Un repàs breu al pla d'estudis de Treball Social a la Universitat de Barcelona mostra que els models teòrics del treball social s'aborden, específicament, en una sola assignatura de 6 crèdits, enfront del conjunt de crèdits dels estudis, que són 240; una assignatura que és també la que aborda el tema de la intervenció individual i familiar. Possiblement altres assignatures també aborden aquests marcs teòrics, però sembla estrany que el temps dedicat a les teories pròpies del treball social tingui una representació explícita tan minsa en el programa d'estudis i vinculades únicament a l'anomenat treball social individual i familiar, cosa que no deixaria de ser un cert reconeixement als propis límits del desenvolupament teòric.

Per altra banda, la pràctica del treball social comporta l'ús de metodologies i tècniques i, des de la meua perspectiva, destinem poc temps a la formació bàsica en alguns d'aquests aspectes, a més de seguir el model tradicional de divisió del treball social "individual o de cas, grupal i comunitari", que, com suggereix Teresa Matus "suposa una classificació d'acord amb els suposats «subjectes» que, ironitzant, respon a dividir la disciplina segons que treballi amb uns, alguns o amb molts" (MATUS, 2017: 66), i assenyala que aquesta divisió ni tant sols es fa d'acord amb els referents històrics; i és moment d'assenyalar que habitualment s'ha traduït *social case work* com "treball social individual" i la mateixa Mary Richmond aclareix, al seu llibre *What is social case work?*, que "El «cas» del treballador social és la situació o problema social particular -no la persona o persones implicades"³ (RICHMOND: 1922: 27). De la mateixa manera, segueix assenyalant Matus, hi ha una certa focalització en les àrees (comunitat, família, salut...) i això podria dur a pensar que "«ser» treballador social tindria molt més a veure amb l'àmbit en què es desenvolupa que amb seleccionar posicions a l'interior d'un corpus d'enfocaments en treball social" (MATUS, 2017: 67).

En resum, per acabar aquesta primera part, l'evolució de la definició de treball social i la diversitat de conceptualitzacions que ha tingut, i té encara avui, el seu objecte responen a l'existència i influència de diferents paradigmes i és imprescindible reforçar el seu coneixement per part de les treballadores socials durant el seu període de formació, especialment, durant la formació bàsica, però no únicament, perquè el tre-

³ Traducció pròpia a partir del llibre original de 1922.

ball social com a disciplina evoluciona i els i les professionals del treball social no poden quedar aturades en el moment en què van fer els seus estudis universitaris.

Reforçar aquest vessant implica centrar-se en el treball social de manera prioritària, però, també, abordar els paradigmes que donen sentit a les diferents teories i que es vinculen amb altres disciplines (epistemologia, sociologia, ciència política, dret, psicologia, antropologia, pedagogia...), però sempre vinculades amb el treball social, més que fent una introducció general a aquestes disciplines que pot constituir un coneixement molt superficial i poc vinculat amb la seva aplicació pràctica i, també, per què no, teòrica. Al mateix temps, caldria reforçar la formació d'aquest "corpus d'enfocaments" de què parla Teresa Matus perquè siguin les professionals les que escullin en cada moment quin és el marc i la metodologia més adequada per dur a terme la seva intervenció.

...siguin les professionals les que escullin en cada moment quin és el marc i la metodologia més adequada per dur a terme la seva intervenció

Els àmbits del treball social

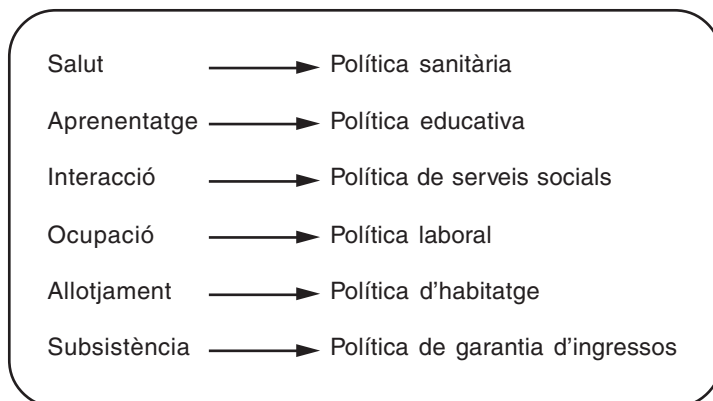
El segon element de reflexió en relació amb la formació de les treballadores socials que vull abordar és l'àmbit des d'on s'exercita el treball social i el que aquest àmbit o àmbits necessiten del treball social.

El treball social té el seu camp de desenvolupament en les polítiques socials, però no hi és present en totes de la mateixa manera i, fins i tot, en alguns casos té una presència poc rellevant o, simplement, no se'l té en compte. Començaré aquest apartat fent un breu repàs de les polítiques socials sectorials i em centraré, després, en el sistema de serveis socials en tant que és l'àmbit en què el treball social té una presència més generalitzada i més rellevant.

Les polítiques socials es poden definir com aquelles que "donen resposta o ofereixen satisfactors a una sèrie de necessitats socials (incloent-hi aspiracions legítimes de desenvolupament humà) mitjançant la provisió (pública en algun sentit o mesura) d'una sèrie de prestacions i serveis, prestacions i serveis la percepció o gaudi dels quals, eventualment, pot resultar un dret social" (FANTOVA, 2014).

Per tal d'ordenar aquestes respostes, les polítiques socials s'estructuren sectorialment donant resposta a una necessitat principal; així, en el nostre context és força habitual parlar de sis polítiques sectorials que donen resposta a sis necessitats o, com assenyala el mateix Fantova (2014: 119), "promouen i protegeixen béns amb significat o valor universal", i seguint el seu mateix esquema ho representariem de la manera següent:

Il·lustració 1: Les polítiques sectorials

Font: Elaboració pròpia a partir de Fantova (2014: 121).

Ens centrem ara, com havíem avançat, en el sistema de serveis socials, que també ha protagonitzat debats intensos pel que fa a la seva conceptualització; diversos autors han reflexionat sobre la definició dels serveis socials i el seu objecte. A la il·lustració 1 es pot veure que he adoptat la proposta de Fantova sobre l'objecte del sistema de serveis socials: "la interacció humana, entesa com l'ajustament dinàmic entre autonomia personal (capacitat de desenvolupament) i integració relacional (suport informal disponible per les xarxes familiars i comunitàries)" (FANTOVA, 2008), però aquest debat concret no és, tampoc, un debat pacífic.⁴

A partir de l'anàlisi dels textos, tant teòrics com normatius, podem veure que hi ha dues grans interpretacions del que són els serveis socials: una de molt àmplia que inclou objectius ambiciosos que correspondrien, pràcticament, a tot el sistema de benestar, i una de molt restrictiva que situa els serveis socials en un espai residual, donant cobertura a aquelles necessitats que els altres sistemes no són capaços d'assumir (FANTOVA et al., 2005: 11-12).

La primera definició la podem trobar, per exemple, a la Llei de serveis socials de Catalunya (Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials, 2007), que diu, en el seu article 3: "Els serveis socials tenen com a finalitat **assegurar** el dret de les persones a viure dignament durant totes les etapes de la vida mitjançant la cobertura de llurs necessitats personals bàsiques i de les necessitats socials, en el marc de la justícia social i del benestar de les persones". A continuació es defineixen el que

⁴ Per veure un resum de les aportacions més recents al debat sobre l'objecte dels serveis socials, vegeu "Identidad y estrategia de los servicios sociales" (FANTOVA, 2015).

són les necessitats socials: les que repercuteixen en l'autonomia personal i el suport a la dependència, en una millor qualitat de vida personal, familiar i de grup, les relacions interpersonals i social i el benestar de la col·lectivitat; i, finalment, defineix les necessitats bàsiques com les que tenen a veure amb la subsistència i la qualitat de vida.

En canvi, la segona definició concep els serveis socials com un sistema residual, sense contingut propi, al qual se li encarrega que reculli tot allò que els altres sistemes de protecció no poden assumir (FANTOVA et al., 2005: 12). Aquesta definició és la que trobem en normatives destinades a abordar alguns aspectes com l'allotjament o la subsistència (ingressos mínims) que correspondrien a altres polítiques sectorials, però que acaben aterrant a la taula dels professionals de serveis socials: posem com a exemple d'aquesta visió residual i substitutiva d'altres sistemes la regulació establerta a la Llei 24/2015, del 29 de juliol, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica (2015), on s'estipula que els criteris per determinar el risc d'exclusió residencial són exclusivament de renda (article 5.10) i només si se superen els ingressos estipulats els serveis socials poden valorar l'existència d'exclusió residencial, però, alhora, s'estableix que, en el cas de la pobresa energètica, les companyies subministradores demanaran informe als serveis socials per determinar si compleixen els requisits de l'article 5.10 (regulat als articles 6.4 i 9) i es posa un termini per a l'emissió d'aquests informes. És a dir, no es demana al sistema d'habitatge o al sistema de garantia de rendes que emetin els informes preceptius sobre el nivell de renda de les persones (tota la llei fa referència continuada i exclusiva a límits d'ingressos per fixar accés a la cobertura que proposa), sinó que es deriva als serveis socials.

Com ja assenyalava fa anys Amaya Ituarte, en el moment de construcció del sistema de serveis socials hi ha hagut una certa identificació, de forma confosa segons Amaya Ituarte, entre serveis socials i treball social; en la mesura que es defensava que "els serveis socials són *el camp d'actuació dels assistents socials i només d'ells*"⁵ (ITUARTE TELLAECHÉ, 1990: 51). Més tard, Xavier Pelegrí Viaña (2014) recupera aquesta idea d'Amaya Ituarte i la complementa amb les crítiques que fa Teresa Zamanillo a la conceptualització de l'objecte del treball en el "binomi necessitats-recursos", perquè entén que no deixa de ser una simplificació vinculada al funcionament d'un sistema de caire administratiu, burocràtic.

Les dues concepcions del sistema de serveis socials són radicalment diferents i les habilitats i coneixements necessaris en una o altra seran, també, totalment diferents.

En el moment de construcció del sistema de serveis socials hi ha hagut una certa identificació, de forma confosa segons Amaya Ituarte, entre serveis socials i treball social

⁵La cursiva és de l'original.

Ara bé, des de la meua perspectiva, en la formació bàsica (després ja abordarem la formació de postgrau i la contínua), és prioritari, com deia en l'apartat anterior, centrar-se en el treball social i situar les polítiques socials sectorials (totes elles) com a àmbits en què es pot desenvolupar el treball social. Òbviament el sistema de serveis socials és el que acull més professionals i, possiblement, seria el que en altres disciplines dirien un "hàbitat natural" per al treball social, però també ho és per a altres professionals de la intervenció social. Per això el sistema de serveis socials ha de ser inclòs de manera especial en el pla d'estudis, tot i que caldria incidir en alguns aspectes:

- Conceptuar el sistema de serveis socials com una de les *polítiques socials* sectorials de l'estat del benestar (un dels pilars): els serveis socials en el seu context.
- Incidir en el caràcter *interconnectat* de les polítiques socials sectorials per assolir el benestar de la societat: cap sistema per si sol pot assolir el benestar global de la ciutadania.
- Incorporar el *debat sobre l'objecte i els límits* del sistema de serveis socials, més enllà del que estableixen les normes i de l'evolució històrica: l'anàlisi crítica de l'objecte que s'ha assignat als serveis socials.
- Destacar el *caràcter multidisciplinari* del sistema de serveis socials vinculant-ho amb el rol propi del treball social.

Tot i la importància del sistema de serveis socials per a la pràctica del treball social, en una fase de formació bàsica és de vital importància aprofundir en la resta de les polítiques sectorials: la seva configuració, les seves lògiques de desenvolupament, la forma en què es legitimen i, finalment, les seves carteres de serveis, així com en el paper a desenvolupar per part de les professionals del treball social. Entenc que s'hauria d'incidir més a posicionar el treball social en les diferents polítiques sectorials, especialment en aquelles on té una representació limitada (educació, habitatge, ocupació...), en comptes de seguir amb la línia de traslladar al sistema de serveis socials, en tant que és el sistema que té treballadores socials, l'atenció d'aquelles persones que són excloses d'aquests altres sistemes. Incorporar aquesta anàlisi des de la formació bàsica pot ser un pas endavant en la consolidació tant de la professió com del mateix sistema de serveis socials, separant objectius i finalitats.

En síntesi, els àmbits del treball social són les diferents polítiques socials sectorials i, per tant, aquestes polítiques han de formar part de la formació bàsica i, en diferent mesura, de la resta de la formació. El paper que el treball social té en el sistema de serveis socials ha de ser reconegut en la formació de les futures professionals, però sense oblidar que aquest és un dels àmbits de treball però no l'únic i que el que configura realment el treball social com a disciplina acadèmica i com a professió no és el seu àmbit de treball sinó el seu propi desenvolupament, recuperant el que ens deia Teresa Matus.

La formació al llarg de la carrera professional

Com deia al principi d'aquest article, la formació de les professionals del treball social s'ha de plantejar des d'una perspectiva global que contempli els tres eixos que configuren la formació de les professionals: la formació bàsica, la formació de postgrau i la formació contínua. Definim els termes, als efectes d'aquesta reflexió, de la manera següent:

- La *formació bàsica* és la que permet l'accés a la pràctica de la professió, és a dir, els estudis de grau.
- La *formació de postgrau* és la que es desenvolupa en l'entorn acadèmic i que busca l'especialització en un determinat àmbit. La durada, les condicions i els requeriments de la formació estan reglades.
- La *formació contínua* és la que permet l'actualització especialment sobre aspectes de la pràctica professional. La durada no està regulada ni tampoc les condicions i requeriments de la formació.

En l'actualitat la definició de la formació, des d'una perspectiva estratègica, queda restringida, a la pràctica, a la formació bàsica i, parcialment, a la formació de postgrau, mentre que la formació contínua queda en mans de les iniciatives de les diferents institucions i organitzacions que l'ofereixen.

Tot i així, la formació de postgrau en l'àmbit del treball social no gaudeix d'una especial fortalesa; fent una simple cerca a internet⁶ podem observar que només hi ha un títol oficial de postgrau (màster) específic de treball social, en concret el Màster de Treball Social Sanitari i un postgrau professionalitzador en Peritatge Social.⁷ La resta de formació de postgrau no és específica per a treballadores socials sinó que s'emmarca en l'acció social, la intervenció social o el benestar social; i forma part, a més a més, de programes no oficials.⁸ Una cerca en anglès ens permet observar que a diferents països sí que existeix l'oferta de "màster en treball social".⁹ Aquesta manca d'estudis de postgrau específics de treball social influirà, possiblement, en la recerca.

Pel que fa a la formació contínua no hi ha unes línies generals ni una planificació estratègica des de cap organisme; cada

⁶ Ítems de cerca: "treball social" + postgrau, "trabajo social" + postgrado, "social work" + "postgraduate degree".

⁷ El Màster de Treball Social Sanitari, l'únic oficial trobat en cerques a Espanya, l'ofereix la Universitat Oberta de Catalunya online; el Postgrau en Peritatge Social és un títol propi de la Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya.

⁸ Recordem que els programes de postgrau oficials (màsters) són aquells que tenen l'aval de l'Agència Nacional d'Avaluació de la Qualitat i Acreditació (ANECA) i són necessaris per cursar un doctorat. Els programes de postgrau universitaris o propis del centre depenen de cada universitat i el seu reconeixement és similar a la formació contínua.

⁹ Entre les universitats identificades n'hi ha tant al Regne Unit com als Estats Units.

Seria convenient promoure una reflexió àmplia amb diferents actors que promogui diverses línies de formació, de postgrau i contínua, que ofereixin a les treballadores socials no només actualització en aspectes pràctics sinó, també, en nous marcs conceptuals

organització o entitat pot fer la seva pròpia oferta de cursos i sovint van orientats a aspectes molt pràctics perquè, sovint, els organitzadors i promotors d'aquesta formació són les entitats que contracten les professionals, i aquesta formació ha de servir per a una millor adaptació als llocs de treball o per al desenvolupament de la tasca. Quant a l'oferta de formació contínua, personalment no recorde cap oferta de curs que se centrés en les teories del treball social, per exemple, tot i que, des que vaig finalitzar la meua formació bàsica hi ha hagut moviments importants en aquest camp; per contra, sí que és factible trobar-ne sobre mètodes de treball, però pel que fa a la base teòrica del treball social sembla missió reservada per a la formació bàsica.

Així doncs, com poden (com podem) actualitzar-se (actualitzar-nos) les professionals en els marcs teòrics i conceptuals si no existeix oferta ni de postgrau ni contínua específica en treball social que inclogui aquests aspectes? Quin recurs (ens) queda a les professionals per actualitzar-se en aspectes teòrics un cop han finalitzat la seva formació bàsica?

En resum, seria convenient promoure una reflexió àmplia amb diferents actors que promogui diverses línies de formació, de postgrau i contínua, que ofereixin a les treballadores socials no només actualització en aspectes pràctics sinó, també, en nous marcs conceptuals.

La recerca: una oportunitat per a la renovació i la innovació

El darrer punt que volia abordar en aquesta reflexió sobre la formació és el de la recerca, perquè, des de la meua perspectiva, no es pot entendre la formació sense la recerca: són dos elements interrelacionats i difícilment separables. Sense recerca la formació i la professió no hauria evolucionat. Pensem que la mateixa Mary Richmond (1917) escriu el seu llibre clau, *Social Diagnosis*, a partir de l'anàlisi de milers d'històries i informes socials (documenta 10.871 consultes amb diferents fonts, comptant només la primera consulta per cada cas (RICHMOND, 1917: 469)).

La recerca és, des de la meua perspectiva, un element fonamental en la concepció de la formació; no és possible desenvolupar el treball social ni com a disciplina acadèmica ni com a pràctica professional sense que la recerca contribueixi al desenvolupament d'ambdues vessants. I, des d'aquesta perspectiva, caldria potenciar tot tipus de recerca, des de la més teòrica (conceptualitzacions, marc, paradigmes...) fins a la més pràctica i, sobretot, generar recerca que vinculi ambdós aspectes, perquè la recerca teòrica si no és aplicable a la pràctica tindrà una utilitat limitada.

Entenc, doncs, la recerca com el fil que uneix la formació, en tots tres nivells, i la pràctica professional; per això plantejo la necessitat de dotar-nos d'organitzacions que incorporin tant

l'àmbit acadèmic (que ja disposa de grups de recerca) com el professional; de nou, trobem una gran mancança d'organitzacions com les societats científiques en el camp del treball social¹⁰ que permetrien articular la recerca entre l'àmbit de la pràctica i l'àmbit de l'acadèmia.

El compromís amb la recerca ha d'implicar tots els actors implicats en el treball social: des de les universitats als col·legis professionals, passant per les administracions públiques i organitzacions on les treballadores socials presten serveis. Vol-dria, especialment, fer una crida a aquestes darreres perquè les organitzacions contractants incloguin la recerca, facilitant espais i temps per a la participació de les professionals, en la seva pròpia activitat, perquè els resultats beneficiaran el conjunt de la ciutadania. Prenguem nota de com altres disciplines tenen reconegudes les recerques i se'n promou la participació en fòrums professionals per intercanviar experiències. Garantim el rigor de la tasca feta, però donem espai per a la recerca també en els llocs de treball.

Reflexions finals

La formació de les treballadores socials és un procés que va més enllà dels estudis universitaris inicials, el grau, si realment ens creiem i assumim que no som només una "professió basada en la pràctica" sinó, també, "una disciplina acadèmica". Per això cal plantejar la formació des d'una perspectiva que entengui el procés de forma global, al llarg de la vida, incloent també la formació de postgrau i la formació continuada.

Quant als continguts, defensem que la formació, en qualsevol dels vessants, ha de posar el focus en el treball social ja que, tot i que sembli una obvietat, ens adonem que massa sovint les diverses ciències socials, que són complementàries i necessàries, acaben ocupant més temps que el mateix treball social en els plans de formació. Entenem que és imprescindible recentrar els estudis, mitjançant l'aprofundiment i l'ampliació, en les teories, mètodes i tècniques del treball social.

Alhora, no podem oblidar els àmbits de treball on es desenvolupa la pràctica del treball social i especialment el sistema de serveis socials. Però, tot i reconeixent el paper important d'aquest sistema per a la pràctica del treball social i, al seu torn, la importància de les aportacions que des de la professió es poden fer per a la construcció del sistema, cal no oblidar que en totes les polítiques socials sectorials hi participa, o hi pot participar, el treball social, i que totes han de formar part de la formació bàsica; mentre que l'especialització en els diferents àmbits podria formar part de formació de postgrau, fins i tot, adaptada a les diferents funcions que es poden desenvolupar.

¹⁰ Tenim coneixement de dues societats científiques en l'àmbit del treball social sanitari.

Finalment, la recerca ha de ser inclosa en la formació per part de tots els agents implicats en el desenvolupament del treball social: des de les professionals fins a les organitzacions on treballen, passant per la universitat i els col·legis professionals, i per això seria bo articular estructures flexibles que permetin la participació de tots en l'impuls de la recerca.

Bibliografia

- AGUILAR IDÁÑEZ, M. J. Trabajo social. Concepto y metodología. Madrid: Consejo General de Trabajo Social; Ed. Paraninfo, 2013.
- BARTLETT, H. M. Working definition of social work practice. *Social Work*, vol. 3, n. 2, 1958, p. 5-8. DOI 10.1177/1049731503251971.
- FANTOVA, F. ¿Qué servicios sociales necesitamos? *VI Jornadas sobre Servicios Sociales Comunitarios*, 2008. Disponible en línea en: <www.fantova.net>.
- FANTOVA, F. Diseño de políticas sociales. Fundamentos, estructura y propuestas. Madrid: Editorial CSS, 2014. ISBN 978-84-9023-225-5.
- FANTOVA, F. Identidad y estrategia de los servicios sociales. *Documentación social*, n. 175, 2015, p. 105-132.
- FANTOVA, F.; CASADO, D.; LÓPEZ-ARÓSTEGI, R.; SOTELO, H.; DÍAZ, J. *Situación y perspectivas del sistema público de servicios sociales en la Comunidad Autónoma del País Vasco*. Vitoria-Gasteiz: Dirección de Bienestar Social del Gobierno Vasco, 2005. ISBN: 9788578110796. Disponible en línea en: www.ej-gv.net.
- FERNÁNDEZ, J. (coord.); et al. La intervenció amb les famílies des del treball social. *Monogràfics de treball social*, 12, 2016. Barcelona: Col·legi de Treball Social de Catalunya.
- FITS. Definición global de treball social. En: IFSW, www.ifsw.org. 2014 Disponible en línea en: <http://ifsw.org/propuesta-de-definicion-global-del-trabajo-social/> [Consulta: 11 enero 2016].
- ITUARTE TELLAECHÉ, A. Trabajo Social y Servicios Sociales: Aportes para una clarificación necesaria. *Documentación social*, vol. 79, n. 1, 1990, p. 49-63.
- Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials, 2007.
- Llei 24/2015, del 29 de juliol, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, 2015. Disponible en línea en: <<http://portaldogc.gencat.cat/utilesEADOP/PDF/6780/1395384.pdf>>.
- MATUS, T. Ejercicios de punto ciego. Desafíos de innovación y gestión de calidad en los procesos de intervención social. En: LIMA FERNÁNDEZ, A. I.; PASTOR SELLER, E.; VERDE DIEGO, C. (coord.). *El trabajo social: construyendo comunidades sostenibles*. Cizur Menor: Thomson Reuters-Aranzadi, 2017, p. 46-81.
- PELEGRÍ VIAÑA, Xavier. Trabajo social y servicios sociales: una complementariedad diferenciada. Notas para el cambio de época. *Acciones e investigaciones sociales*, n. 34, 2014, p. 7-24.
- RED, N. de la. *Aproximaciones al Trabajo Social*. Madrid: Consejo General de Trabajo Social, 1993.
- RICHMOND, M. E. *Social Diagnosis*. Nova York: Rusell Sage Foundation, 1917.
- RICHMOND, M. E. *What is Social Case Work?* Nova York: Russell Sage Foundation, 1922.
- RODE, N. Defining social work is a never-ending story. *European Journal of Social Work*, vol. 20, n. 1, 2017, p. 64-75. ISSN 1369-1457. DOI 10.1080/13691457.2016.1185704. Disponible en línea en: <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691457.2016.1185704>>.
- ZAMANILLO PERAL, T. Apuntes sobre el objeto en Trabajo Social. *Cuadernos de Trabajo Social*, vol. 12, 1999, p. 13-32. ISSN 0214-0314.